

शाळकरी मुली-मुले खेळात भाग का घेतात?

क्रीडा
विश्वातून

सुनील यालायलकर
क्रीडा संघटक

खेळ आणि पुस्तकी अभ्यास, या दोन्ही गोष्टी एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहेत. युवकांच्या व्यक्तिमत्त्वाच्या जडणघडणीत पुस्तकी ज्ञान आणि क्रीडांगणातून मिळणारे शिक्षण या दोघांचाही समान आणि महत्त्वाचा वाटा असतो. शालेय अभ्यासक्रमावर अनेकांनी संशोधन करून प्रबंध सादर केले आहेतच, तसेच शारीरिक शिक्षणावरसुद्धा अनेक तज्ज्ञांनी खेळांचे सिद्धांत प्रसिद्ध केले आहेत. 'शालेय मुले- मुली खेळात भाग का घेतात?' या विषयावर संशोधनाअंती काही ठोस निष्कर्ष निघाले असून, हे सिद्धांत शारीरिक शिक्षणाचा पाया समजले जातात.

एका संशोधनानुसार, खेळांच्या माध्यमातून खेळाडू त्यांच्या सुप्त भावनांना मौकळी वाट करून देतात. स्वतःमध्ये दडलेल्या भावनांचा निचरा करण्यासाठी क्रीडा प्रकारांची निवड करतात. दुसऱ्या एका सिद्धांतानुसार पूर्वजांनी जगण्यासाठी ज्या शारीरिक हालचाली केलेल्या असतात, त्याच कुती त्यांचे वंशज पुढे खेळाद्वारे मैदानात प्रदर्शित करीत असतात, तर काही संशोधकांच्या मते, मुलांमध्ये असलेली अतिरिक्त ऊर्जा (शक्ती) खेळांमार्फत वापरली जाते. एका पाहणीचा निष्कर्ष असे सांगतो की, मोठेपणी मुलांना काय व्हायचे असते, त्यानुसार ती मुले लहानपणी आपला खेळ निवडतात.

विविध क्रीडा प्रकारांकडे लोक का वळतात, याविषयीचे विवेचन आपण बघितले. जोडीला मुळात खेळणाचे प्रयोजन काय असते, खेळामुळे काय बदल घडतात, यासंबंधी भरपूर संशोधन प्रसिद्ध आहे, त्याचा थोडक्यात आढावा घेऊया.

विकाससाठी खेळ... स्पोर्ट्स फॉर डेव्हलपमेंट... (एस फॉर डी) हे तत्त्व युनिसेफने सर्वप्रथम जगापुढे आणले आणि या जागतिक मोहिमेमार्फत मागासलेल्या देशांतील जगण्याचे ज्वलंत प्रश्न सोडविण्यासाठी खेळाचा वापर करता येतो, हे सिद्ध केले. बेकारी, गरिबी, अन्नपाणी टंचाई, युद्ध यांसारख्या गंभीर समस्यांवर भांडवली पैसा हाच एकमेव उपाय असल्याचे समजले जाते; परंतु युनिसेफच्या 'एस फॉर डी'च्या अंमलबजावणीद्वारा खेळामधल्या अंगभूत ताकदीचा वापर करून अनेक गंभीर समस्यांची तीव्रता कमी करता येते, हे सिद्ध झाले आहे.

फुटबॉलद्वारे गरिबीला हरवले...

आफ्रिकेतील गरीब देशांमधील नागरिकांनी फुटबॉलसारख्या खेळामार्फत स्वतःची प्रगती स्वतःच केल्याची, अनेक लक्षणीय उदाहरणे आहेत. खेळात सहभागी झाल्यामुळे निर्माण झालेल्या सामूहिक ऊर्जेचा वापर करून जगण्याचे प्रश्न सोडविता येतात, हे 'एस फॉर डी'चे प्रमुख उद्दिष्ट आहे.

महत्त्वाचे म्हणजे, खेळामार्फत निर्माण होणारा विकास हा बऱ्याचअंशी शाश्वत स्वरूपाचा असल्यामुळे संयुक्त राष्ट्र महासंघातर्फे 'विकासामध्ये खेळाचे महत्त्व' या विषयावर जागतिक परिषद आयोजित केली जाते. तीत जगातील सर्व देश एका जाहीरनाम्याद्वारे 'खेळामार्फत विकास' या तत्त्वावर आपला विश्वास प्रगट करीत असतात.

खेळांद्वारे व्यक्तिमत्त्व विकासाबरोबर सामाजिक आणि आर्थिक विकाससुद्धा होत असतो. खेळांद्वारे केवळ वैयक्तिक विकास साधण्याचा प्रयत्न सर्रास होतच असतो; परंतु खेळाचा व्यापक उपयोग लक्षात घेऊन क्रीडा व्यवस्थापन केल्यास समाजाचीसुद्धा प्रगती होऊ शकते.

क्रीडा खर्चातून सात पट परतावा

गेल्याच महिन्यात दोहा, कतार येथे दुसरी जागतिक परिषद आयोजित करण्यात आली होती. तिथे आंतरराष्ट्रीय ऑलिम्पिक महासंघाच्या नव्या अध्यक्षा क्रिस्टी कोव्हेंटी यांचे मुख्य भाषण होते. त्या म्हणाल्या की, क्रीडा क्षेत्रासाठी खर्च केलेला एक डॉलर तुम्हाला सामाजिक स्वरूपात सात डॉलर एवढ्या किमतीचा परतावा देत असतो. एवढा प्रचंड नफा अन्य कोणतेही क्षेत्र तुम्हाला देत नाही.